

Zofia Kabzińska
Uniwersytet Łódzki

**Recenzja książki pod red. Laura Nota i Jerome
Rossier: *Handbook of Life Design: From practice
to theory and from theory to practice* [Podręcznik
*Poradnictwa w Konstruowaniu Życia: od praktyki
do teorii i od teorii do praktyki*]
(Toronto: Hogrefe, 2015), ss. 297**

Life Design to relatywnie nowy paradygmat w poradnictwie kariery, odpowiadający na wyzwania XXI wieku. Odchodzi się w nim zarówno od modeli dopasowania człowieka do środowiska, jak i modeli opartych na teoriach rozwojowych. Koncentruje się natomiast na podejściu narracyjnym i odnajdywaniu znaczeń w indywidualnych opowieściach klienta, przypisuje kluczową rolę tożsamości i poszukiwaniu własnego „ja”, a w relacji klient–doradca docenia wzajemne oddziaływanie i wspólne konstruowanie (ko-konstruowanie) rzeczywistości (Duarte, 2014). *Life Design* stawia nacisk na aktywną rolę jednostki w świecie, w którym jedyną stałą jest nieustanna zmiana i konieczność szybkiego reagowania na przeobrażenia społeczne, gospodarcze i polityczne. Trafnie przewidział ten kierunek rozwoju już w początkach XX w. Elbert Hubbard, stwierdzając że „Świat w dzisiejszych czasach pędzi tak szybko, że osobie mówiącej, że czegoś się nie da zrobić, przerywa ktoś, kto właśnie to robi” (zob. Esar, 1951).

Niepewność i brak stabilizacji z jednej strony wiąże się z utratą poczucia bezpieczeństwa, z drugiej zaś mogą dawać optymistyczne przekonanie o czekających tuż za rogiem możliwościach i szansach rozwoju. W związku z tym kariera zawodowa nie składa się już z przewidywalnej sekwencji zdarzeń, ale jest skomplikowanym procesem, pełnym nagłych zwrotów akcji i cyklicznie podejmowanych decyzji, nieodłącznie związanym z innymi sferami życia jednostki, procesie realizującym się w określonym kontekście społecznym, rodzinnym, kulturowym czy ekonomicznym. Stąd też pojawia się potrzeba rozwijania i wzmacniania u klientów kompetencji uniwersalnych, takich, które będą im pomocne nie tylko w konstruowaniu

karier zawodowych i reagowaniu na zmiany rynku pracy, ale również w „konstruowaniu życia”, tak aby różne jego sfery harmonijnie ze sobą współgrały.

Odkąd nurt *Life Design* został w opisany w szeroko cytowanym artykule Marka Savickasa i współpracowników (Savickas, Nota, Rossier, Dauwalder, Duarte, Guichard, Soresi, Van Esbroeck i Van Vianen, 2009), znajduje on odbicie w pracach światowych badaczy poradnictwa kariery. Życzliwe zainteresowanie tą tematyką widać również w pracach polskich autorów. Szczególnie cenne są konkretne propozycje włączenia paradygmatu *Life Design* w praktykę poradnictwa dostosowaną do polskich realiów (np. Minta, 2012).

Dotychczas brakowało jednak opracowania, które zebrałoby koncepcje teoretyczne leżące u podstaw paradygmatu *Life Design* i wyczerpująco przedstawiło ten, wciąż świeży nurt w poradnictwie kariery. Omawiana pozycja doskonale wypełnia tę lukę.

Handbook of Life Design: from practice to theory and from theory to practice to podręcznik wydany w 2015 roku przez Hogrefe Publishing. Pozycja ta, zawierająca prace ponad dwudziestu autorów, czołowych badaczy działających w nurcie *Life Design*, napisana została pod redakcją Laury Noty i Jérôme’a Rossiera.

Laura Nota jest profesorem Uniwersytetu w Padwie, dyrektorem LaRIOS, prezydentem Włoskiego Stowarzyszenia Doradztwa (SIO), członkiem zarządu prestiżowych stowarzyszeń naukowych zrzeszających doradców (ESVDC, dywizja 16 IAAP), projektu NICE (*University Network for Innovation and Guidance*) i koordynatorem naukowym Europejskiego Programu Doktoranckiego Doradztwa Kariery.

Profesor Jerome Rossier związany jest z Uniwersytetem w Lozannie. Ma bogate, międzynarodowe doświadczenie naukowe dotyczące przede wszystkim psychologii doradztwa zawodowego, psychologii osobowości oraz psychologii międzykulturowej. Jest redaktorem naczelnym *Journal for Educational and Vocational Guidance* i członkiem redakcji kilku innych znaczących czasopism naukowych.

Omawiana pozycja jest zwieńczeniem dotychczasowej pracy *Life Design International Research Group* – powołanej w 2006 roku międzynarodowej grupy naukowców skoncentrowanych na badaniach, tworzeniu modeli szkoleniowych i projektów interwencji w nurcie *Life Design*.

Autorzy podręcznika stawiają sobie za cel przedstawienie ram koncepcyjnych paradygmatu *Life Design* – Poradnictwa w Konstruowaniu Życia oraz ukazanie, jak może on być wykorzystany w praktyce.

Książka składa się z trzech części. W pierwszej z nich, zatytułowanej *Paradygmat Life Design*, omówione są teoretyczne podstawy tego nurtu.

W rozdziale pierwszym tej części Jean Guichard nakreśla perspektywę ekonomiczną, kulturową i społeczną ostatnich dekad i tłumaczy, dlaczego zmiany w różnych obszarach globalnego życia doprowadziły do konieczności zmiany paradygmatu w poradnictwie kariery. Zwraca przy tym uwagę, że każdy człowiek dysponuje pewnym „kapitałem kompetencji”, które decyduje się zainwestować w ten czy inny projekt zawodowy. Aktywnie konstruuje swoje życie i sam nim zarządza. Autor

przedstawia trzy typy interwencji pomocowej: informowanie (*information*), poradnictwo (*guidance*) i dialog (*dialogue*). Tę ostatnią formę uważa za najbardziej wartościową w budowaniu refleksyjności i nadawaniu znaczenia życiowym wyborom.

Rozdział drugi, autorstwa Andreeasa Hirschiego i Jeana-Pierre'a Dauwaldera, omawia dynamikę rozwoju kariery z perspektywy jednostki i organizacji. Zwraca uwagę, jak skomplikowana jest dzisiejsza rzeczywistość zawodowa i jak szybkie i niespodziewane zmiany mogą w niej zachodzić. Rekomenduje interwencje oparte na modelu *Life Design*, ponieważ biorą one tę dynamikę pod uwagę. Nastawione są zarówno na jednostkę, jak i na kontekst, w którym ona funkcjonuje, obejmują pracę nad relacją człowieka i środowiska.

W rozdziale trzecim Maria Eduarda Duarte i Pablo Cordoso zastanawiają się nad luką istniejącą pomiędzy szybko zmieniającymi się teoriami a praktyką poradnictwa. Zwracają uwagę na kompleksowość procesu doradzania i dylematy przeżywane przez doradców. Zachęcają do refleksyjności i poszukiwania połączeń pomiędzy teoretycznymi modelami a ich praktycznym zastosowaniem w poradniczej praktyce.

Rozdział czwarty pierwszej części to synteza czterech dopełniających się koncepcji (teorii konstrukcji kariery Savickasa, aktywnej socjalizacji Malrieu, modelu Contextual Action Younga i współpracowników i teorii samokonstruującego się modelu kariery Guicharda). Autor, Jacques Pouyaud, stara się zintegrować te podejścia, proponując wspólny model konstrukcji kariery, stanowiący podstawę działań doradczych. Przedstawia również interesującą metaforę tworzenia tożsamości zawodowej.

W rozdziale piątym Mark Watson i Mary McMahon zwracają uwagę na fakt, że najnowsze koncepcje teoretyczne w poradnictwie kariery wywodzą się z dobrze ugruntowanych modeli konstruktywistycznych. Analizują zbieżności pomiędzy paradygmatem *Life Design* i *Systems Theory Framework* (Teorią Systemów Rozwoju Kariery – STF) oraz zachęcają do integrowania ich założeń w praktyce.

Część druga, zatytułowana *Life Design w cyklu życia*, przedstawia propozycje zastosowania modeli poradnictwa w konstruowaniu życia w różnych grupach wiekowych. Autorzy omawiają kolejno zastosowania skierowane do: dzieci (rozdział pierwszy – Paul Hartung), młodzieży (rozdział drugi – Gudbjörg Vilhjámsdóttir), młodych dorosłych, w momencie wejścia na rynek pracy (rozdział trzeci – Jonaa Masdonati i Genéviève Fournier) oraz dorosłych (rozdział czwarty – Mark L. Savickas). Autorzy analizują potrzeby wynikające z uwarunkowań społecznych i rozwojowych charakterystycznych dla różnych faz życia. Zwracają uwagę na te procesy i kompetencje, które należy wzmacniać na poszczególnych etapach konstruowania kariery. Teoretyczne rozważania urozmaicone są analizą przypadków i doświadczeniami autorów. Ta część podręcznika będzie – moim zdaniem – szczególnie interesująca dla praktyków, którzy chcą odświeżyć swój warsztat pracy lub spojrzeć na niego z innej perspektywy. Znajdą tu nie tylko rozważania koncepcyjne, ale również praktyczne wskazówki.

W trzeciej, ostatniej części (*Interwencje i działania Life Design*) znajdziemy przede wszystkim opisy interwencji w nurcie *Life Design*, skierowanych na rozwijanie pewnych uniwersalnych kompetencji, zarówno klientów, jak i doradców. W rozdziale zawarto również zastosowania koncepcji Poradnictwa w Konstruowaniu Życia w pracy z grupami zagrożonymi wykluczeniem.

W części tej pierwszym Jerome Rossier przybliży czytelnikowi konstrukt uwzględniający naszą plastyczność w planowaniu kariery (*career adaptability*), dzięki posiadaniu grupy zasobów, które pozwalają radzić sobie z niepewnością i problemami zawodowymi, podejmować decyzje i dostosowywać się do wymagań środowiska. Zaznacza, że skuteczne interwencje powinny być nastawione na rozwój tych kompetencji.

Rozdział drugi, napisany przez Raula Van Esbroeckę i Marie-Therese Augustijnen, omawia praktyczne aspekty zastosowania paradygmatu *Life Design* i zwraca uwagę, że praktyka doradcza zgodna z tym podejściem wymaga niejednokrotnie zmiany sposobu myślenia i odmiennego, niż pierwotnie zakładano, zastosowania znanych narzędzi. Autorzy analizują też coaching jako metodę pracy i postulują, że powinien być on traktowany jako oddzielny rodzaj interwencji w podejściu *Life Design*, znajdujący się pomiędzy edukacją (*eductaion*) a doradztwem (*counselling*). Opisują dwa ciekawe przykłady jego zastosowania w praktyce poradnictwa kariery.

Rozdział trzeci autorstwa Laury Noty, Marii Cristiny Ginevry i Sandry Santilli pokazuje, jak wykorzystać paradygmat *Life Design* w interwencjach nastawionych na prewencję, mających przygotować klientów do przyszłych zmian, kryzysów i decyzji zawodowych. Przedstawia propozycje działań doradczych, które mogą być realizowane z dziećmi, rodzicami, rodzinami, a także w placówkach edukacyjnych.

Uwaga autorów rozdziału czwartego – Annelies van Vianen, Jessie Koen, Ute-Christine Klehe – skupiona jest na działaniach doradczych skierowanych do osób bezrobotnych. Teoria Zachowania Zasobów i podejście *Life Design* są punktem wyjścia do identyfikacji zasobów i wartości, które pomagają klientom radzić sobie z okresami bezrobocia, zmian zawodowych czy niepewności. Rozdział zawiera również wskazówki dla doradców, jak pracować z klientem, aby te zasoby rozwijać.

W kolejnym rozdziale Lea Ferrari, Teresa Maria Sgaramella i Salvatore Sore-si pokazują, że *Life Design* może być przydatnym podejściem przy projektowaniu działań doradczych mających na celu włączanie osób niepełnosprawnych w rynek pracy. Zwracają uwagę, jak istotne jest, aby takie interwencje brały pod uwagę wszystkie aspekty funkcjonowania klientów (rodzinę, przyjaciół, środowisko, relacje), a nie tylko te, które są ściśle związane z zawodem. Zachęcają do promowania różnorodności i zmiany irracjonalnych przekonań dotyczących aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych.

Autor rozdziału szóstego Jacobus G. Maree wychodzi poza perspektywę świata zachodniego, przedstawiając interwencję zrealizowaną z sukcesem w ubogiej prowincji Limpopo (RPA). Projekt doradczy w nurcie *Life Design*, bazujący na rozwoju

plastyczności kariery i radzeniu sobie ze zmianą, okazał się pomocny w rekonstruowaniu życia lokalnej społeczności.

Rozdział siódmy stanowi analizę paradygmatu *Life Design* z perspektywy międzykulturowej. Hsiu-Lan Tien wskazuje kompetencje doradcze niezbędne zarówno w podejściu *Life Design*, jak i opartych na innych założeniach, jako szczególnie istotne w pracy w coraz bardziej niejednorodnych kulturowo społecznościach.

Wątek kompetencji doradczych kontynuowany jest w ostatnim rozdziale tej części. Peter McIlveen opisuje tutaj jako podstawowe – jego zdaniem – „etykę refleksyjności” i interpretację dialogową. Zwraca uwagę na potrzebę nieustannego szkolenia i aktualizowania wiedzy doradców oraz tworzenia szeroko dostępnych programów szkoleniowych.

Podręcznik jest spójny, napisany zrozumiałym językiem, ładnie wydany. Jasna, klarowna, uporządkowana konstrukcja ułatwia czytelnikowi odnalezienie interesujących treści. W moim przekonaniu osiąga cel, jaki postawili sobie jego autorzy. Przedstawia paradygmat Poradnictwa w Konstruowaniu Życia w szerokiej perspektywie. Szczególnie cenne jest to, że autorzy nie poprzestają na konceptualnej analizie tego nurtu, przedstawiają również przykłady praktycznych działań doradczych, skierowanych do różnorodnych grup odbiorców. Myślę, że *Handbook of Life Design* jest wartościową lekturą przede wszystkim dla badaczy poradnictwa kariery, ale będzie przydatny również dla praktyków, którzy chcą na bieżąco śledzić najnowsze koncepcje teoretyczne. Zarówno lektura całości, jak i wybranych rozdziałów pozwoli lepiej zrozumieć kierunki rozwoju współczesnego poradnictwa kariery. Książka będzie z pewnością inspiracją do zaktualizowania i rozbudowania warsztatu pracy. Pokazuje możliwości wykorzystania podejścia *Life Design* w różnorodnych kontekstach. Zachęca do refleksji nad własną praktyką, do weryfikowania stosowanych metod, do pracy nad relacją z klientem, opartą na autentyczności i wzajemnej wymianie doświadczeń. Opisy przypadków, przykłady zastosowania różnych narzędzi i wskazówki dotyczące pracy doradczej sprawiają, że wciąż mglisty obraz nowego paradygmatu w poradnictwie kariery staje się bardziej wyraźny, zrozumiały i „oswojony”.

Handbook of Life Design to z pewnością lektura godna polecenia tym wszystkim, którzy chcą być na bieżąco z najnowszymi trendami w poradnictwie kariery. Myślę, że zainteresuje zarówno badaczy i studentów zajmujących się tą problematyką, jak i doradców kariery, chcących rozwijać swój warsztat pracy, dostosowując go do wymagań naszych czasów.

Bibliografia

- Duarte, M.E. (2014). Poradnictwo w konstruowaniu życia. Cele, procesy, instrumenty/Life-designing: Objectives, processes, instrumens. *Studia Poradownicze/Journal of Counsellogy*, 3, 41-58/214-230.
- Esar, E. (1951). *The Treasury of Humorous Quotations*. Londyn: Phoenix.
- Minta, J. (2012). *Od aktora do autora. Wspieranie młodzieży w konstruowaniu własnej kariery*. Warszawa: KOWEŻiU.
- Savickas, M.L., Nota, L, Rossier J., Dauwalder, J., Duarte, M.E., Guichard, J., Soresi, S., Van Esbroeck, R., van Vianen A.E.M. (2009). Life designing: A paradigm for career construction in the 21st century. *Journal of Vocational Behavior* (2009), 239-250, doi:10.1016/j.jvb.2009.04.004